

причини смертності, а також пропонувати реальні заходи щодо зміни ситуації в регіоні і в цілому в Україні на краще.

Література:

1. Географія Херсонщини: Навчальний посібник / Пилипенко І.О. (керівник), Мальчикова Д.С., Єрмакова С.Л. та ін. – Херсон, ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.

МАКАРЕНКО Л.

ПРОСТОРОВІ ТЕНДЕНЦІЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ АПК ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (2003 – 2006 Р.Р.)

Дослідження проблеми функціонування агропромислового комплексу Херсонської області на сьогодні є актуальною проблемою, так як в період переходу до ринкових відносин, та період становлення, основні галузі (рослинництво, тваринництво) зазнали найбільших змін та трансформації виробничо-територіальних та виробничо-технологічних зв'язків. Ці процеси вимагають всебічного дослідження та наукового обґрунтування.

Тому метою нашої роботи було: проаналізувати динаміку спеціалізації АПК Херсонської області за період 2003 – 2006 рр.

Відповідно до мети були оставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати сучасні теоретично-методичні засади дослідження АПК;
2. Проаналізувати природні передумови розвитку АПК Херсонської області;
3. Охарактеризувати суспільно-географічні передумови розвитку АПК;
4. Встановити спеціалізацію головних адміністративно-територіальних одиниць регіону дослідження;
5. Охарактеризувати зміни спеціалізації АПК Херсонської області.

Рослинницький комплекс АПК Херсонської області представлений зерновим господарством, виробництвом різних технічних культур, вирощуванням картоплі, овоче-баштанних та кормових культур.

За досліджуваний період в цих галузях відбулися зміни, а саме:

Спостерігаються зміни в районах та містах області по вирощуванню зернових культур протягом 2003 – 2006 років (таблиця 1). Так у Білозерському, Великоолександрівському, Великолепетиському, Верхньо-рогачицькому, Високопільському, Каланчацькому, Новотроїцькому, у м. Нова Каховка, м. Херсон збільшився коефіцієнт територіальної локалізації (К_{тл}) зернових культур в середньому з 0,8 до 1,2. Це відбулося за рахунок збільшення загальної посівної площі під зернові культури.

Коефіцієнт територіальної локалізації рослинництва Херсонської області

АТО	Зернові		Технічні		Картопля та овоче-бажані		Кормові	
	2003	2006	2003	2006	2003	2006	2003	2006
Білозерський	1,03	1,04	1,01	1,1	0,6	0,5	1,1	0,6
Бериславський	0,8	1,2	1,01	0,6	1,2	1,1	1,3	1,3
Великоолександрівський	1,02	1,2	1,05	0,8	0,3	0,4	1,2	1,7
Великопететиський	0,9	1,04	1,2	1,1	0,4	0,3	1,1	0,9
Верхньорогачицький	0,8	1,06	1,7	1,2	0,3	0,2	0,5	0,4
Високопільський	0,8	1,1	1,4	1,03	0,4	0,3	1,2	0,7
Генічеський	1,3	1,2	0,6	0,9	0,5	0,6	0,7	0,8
Голопристанський	0,9	0,9	0,7	0,8	2	2,7	0,8	0,8
Горностаївський	0,8	0,8	1,5	1,4	0,5	0,4	0,6	0,7
Іванівський	1,04	0,7	1,5	1,4	0,2	0,2	0,8	1,3
Каланчацький	1,2	1,4	0,5	0,5	0,6	0,6	1,04	1,3
Каховський	0,8	0,2	1,3	1,4	0,6	0,8	1,1	0,7
Нижньосірогоський	1,1	1,01	1,2	1,2	0,1	0,3	0,4	0,6
Нововоронцовський	0,8	1,1	1,1	0,9	1,1	0,9	1,14	0,7
Новотроїцький	1,9	1,1	0,6	1,02	0,9	0,5	0,8	0,6
Скадовський	0,9	0,9	0,6	0,6	2,9	3	0,7	1,1
Цюрупинський	0,8	0,8	0,5	0,5	3,8	4,4	0,8	0,9
Чаплинський	0,9	0,8	0,9	0,9	0,5	0,9	1,6	2,8
М. Нова Каховка	0,9	1,3	0,5	0,4	2,4	2,6	0,9	-
М. Херсон	0,8	1,1	0,8	0,3	2,3	2,5	1,2	2

Якщо у 2003 році посівна площа становила 584,7 тис. га, то у 2004 р. – 743,6 тис. га, у 2006 році спостерігається зменшення площі до 624,9 тис. га. З вище зазначеного можна зробити висновок, що вирощування зернових культур є найбільш характерним для південних районів: Каланчацький, Новотроїцький, Генічеський і для північних районів -Високопільський, Нововоронцовський, а у центрі спостерігається зменшення Ктл..

Незважаючи на збільшення загальної посівної площі у деяких районах спостерігається зменшення коефіцієнту територіальної локалізації зернових культур, так у Іванівському районі він зменшився з 1,04 до 0,7, Каховському з 0,8 до 0,2, Новотроїцькому з 1,9 до 1,1, Генічеському з 1,3 до 1,1. У таких районах як: Бериславський, Голопристанський, Горностаївський, Скадовський, Цюрупинський, коефіцієнт територіальної локалізації залишився незмінним, або з незначними коливаннями протягом 2003 – 2006 років.

Коефіцієнт територіальної локалізації технічних культур в порівнянні з 2003 роком зменшився у значній кількості районів, так у Білозерському з 1,01 до 0,6, у Великоолександрівському з 1,05 до 0,8, у Верхньорогачицькому він зменшився з 1,7 до 1,2, Високопільському з 1,4

до 1,03. Збільшення спостерігається у таких районах у Генічеському з 0,6 до 0,9, у Голопристанському з 0,7 до 0,8, у Новотроїцькому з 0,6 до 0,02.

Найбільших змін у сторону збільшення коефіцієнту територіальної локалізації з вирощування картоплі та овоче-баптанних культур зазнали Голопристанський район, де Ктл збільшився з 2 до 2,7, у Цюрупинському – з 3,8 до 4,4, Чаплинському – 0,5 до 0,8, м. Нова Каховка з 2,4 до 2,6. Зменшення коефіцієнту територіальної локалізації спостерігається у Нововоронцовському – 1,1 до 0,9, Новотроїцькому з 0,9 до 0,5, це показано у таблиці 1.

В період 2003 – 2006 роки коефіцієнт територіальної локалізації кормових культур збільшився у Великоолександрівському з 1,2 до 1,7, Іванівському з 0,8 до 1, Каланчацькому з 1,04 до 1,2, Чаплинському з 1,6 до 2,8, м. Херсоні з 1,2 до 2. Найбільше зниження Ктл спостерігається у Бориславському районі з 1,1 до 0,6, Високопільському районі з 1,2 до 0,7, Нововоронцовському з 1,1 до 0,7.

Зниження продуктивності тварин, недосконала цінова політика, відсутність відрегульованого внутрішнього ринку й інші труднощі, пов'язані з виходом на зовнішні ринки України і зарубіжжя, зумовили збитковість тваринницької галузі у сільгосп підприємствах області.

Як видно з таблиці 2 збільшення Ктл поголів'я великої рогатої худоби спостерігається у Високопільському районі з 0,9 до 1,2, Новотроїцькому з 1 до 1,3, Чаплинському з 1,1 до 1,3, Скадовському з 0,6 до 0,8. Серед лідерів по зменшенню є м. Нова Каховка з 3,5 до 1,06, м. Херсон з 2 до 1,1, Каланчацький з 1,6 до 1,3, Голопристанському з 0,9 до 0,7. Отже найбільші зміни відбуваються в центрі, що пов'язано з функціонування міст Херсонської області і Херсону в цілому.

Збільшення Ктл поголів'я корів за 2003-2006 роки спостерігається у Великоолександрівському районі з 0,7 до 1,4, Високопільському з 0,9 до 1,1, Чаплинському з 1,2 до 1,5. Зменшення коефіцієнту територіальної локалізації є типовим для Великолепетиського, Горностаївського з 0,9 до 0,6, Каланчацького з 1,6 до 1,4, м. Нова Каховка з 3,5 до 2, м. Херсон з 1,9 до 1,1.

За даними таблиці 1 найбільші зміни в сторону збільшення Ктл поголів'я свиней відбулися у Білозерському районі, де Ктл збільшився з 1,3 до 2,2, Бориславському з 1,2 до 1,7, у Великолепетиському з 0,9 до 1,7, Високопільському з 1,2 до 1,6, Цюрупинському з 0,7 до 1,6, у м. Нова Каховка з 4 до 5,3. Зменшення Ктл поголів'я свиней спостерігається у Великоолександрівському з 1,6 до 0,7, Каховському з 1,8 до 1,5.

За досліджуваний період коефіцієнт територіальної локалізації поголів'я малої рогатої худоби збільшився з 0,5 до 0,7 у Бериславському, з 0,6 до 0,8 у Високопільському, з 2,4 до 2,6 у Каланчацькому, з 41,2 до 1,7 у Ново троїцькому, з 36,5 до 7,1 у м. Нова Каховка. Зниження коефіцієнту територіальної локалізації поголів'я малої рогатої худоби спостерігається у Нововоронцовському з 0,9 до 0,6, м. Херсон з 2,2 до 1,8.

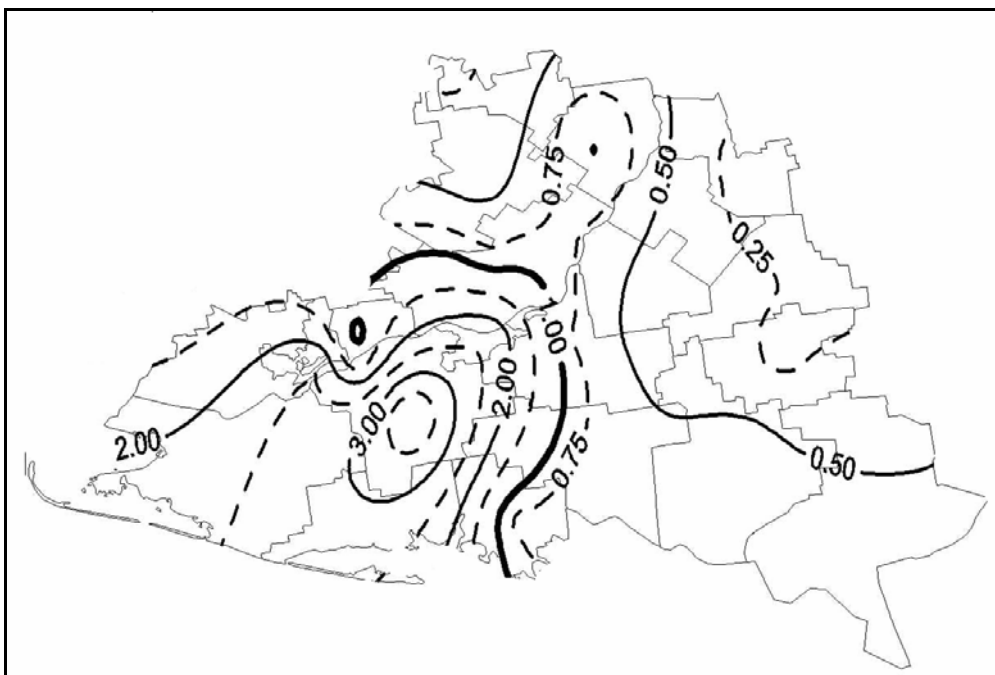
Кількість поголів'я птиці має такі зміни: зменшення Ктл спостерігається у Бериславському з 1,8 до 1,4, Білозерському з 2,7 до 1,2, Цюрупинському з 1,7 до 1,5, а також збільшення у Великолепетиському з 0,5 до 0,9, Каховському з 0,4 до 1,6, м. Нова Каховка з 4 до 4,5, м. Херсон 1,8 до 2,3. А так взагалі спостерігається тенденція збільшення поголів'я птиці, що пояснюється збільшеним попитом на відповідну продукцію.

Коефіцієнт територіальної локалізації тваринництва Херсонської області

АТО	Велика рогата худоба		корів		Свиней		Мала рогата худоба		птиця	
	2003	2006	2003	2006	2003	2006	2003	2006	2003	2006
Білозерський	1	0,9	0,9	1,1	1,2	1,7	0,9	0,3	1,8	1,4
Бериславський	1,5	1,5	1,5	1,2	1,3	2,2	0,5	0,7	2,7	1,2
Великоолександрівський	0,9	1,1	0,7	1,4	1,6	0,7	0,4	0,6	0,6	0,8
Великопетитський	1	1	0,9	0,6	0,9	1,7	0,4	0,6	0,5	0,9
Верхньорогачицький	0,6	0,6	0,6	0,7	1	0,7	0,7	0,6	0,7	0,8
Високопільський	0,9	1,2	0,9	1,1	1,2	1,6	0,6	0,8	0,8	0,9
Генічеський	0,8	0,9	0,7	0,7	0,5	0,9	1,1	1,2	0,6	0,6
Голопристанський	0,9	0,7	1,06	0,9	0,9	0,9	1,2	1,2	1,3	1,5
Горностаївський	0,8	0,6	0,9	0,6	0,9	0,8	0,4	0,5	0,9	1,1
Іванівський	0,9	0,8	1,02	1,07	0,4	0,3	0,5	0,4	0,5	0,5
Каланчацький	1,6	1,3	1,6	1,4	0,7	0,6	2,4	2,6	1,3	1,3
Каховський	1,2	1,2	1,1	0,9	1,8	1,5	1,3	1,3	0,4	1,6
Нижньосірогозький	0,7	0,8	0,7	0,9	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Нововоронцовський	0,8	0,7	0,7	0,7	1,2	1,5	0,9	0,6	0,5	0,9
Новотроїцький	1	1,2	0,9	1,1	0,7	0,6	1,2	1,7	0,5	0,7
Скадовський	0,6	0,8	0,6	0,7	0,8	1,1	0,8	0,8	0,6	0,6
Цюрупинський	0,8	0,8	1	0,9	0,7	1,6	1,4	1,6	1,7	1,5
Чаплинський	1,1	1,3	1,2	1,5	1,1	0,9	1,8	1,7	0,6	0,6
М. Нова Каховка	3,5	1,06	3,5	2	4	5,3	6,5	7,1	4	4,5
М. Херсон	2	1,1	1,9	1,5	1,2	1,5	2,2	2	1,8	2,3

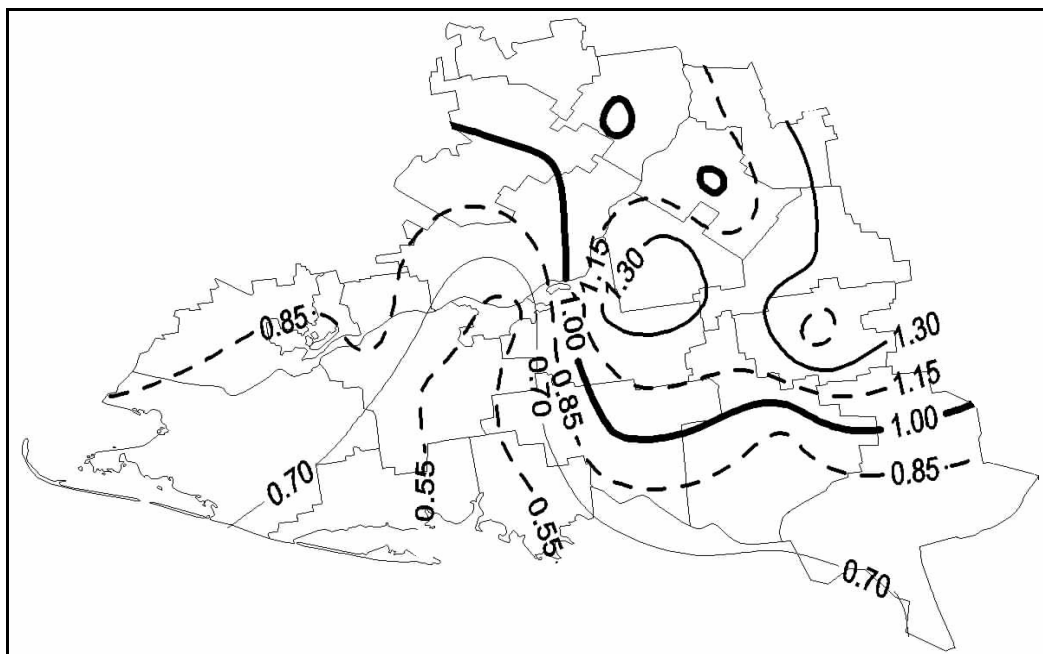
За даними 2006 року обласного статистично управління Херсонської області коефіцієнт територіальної локалізації під картоплю та овочево-баштані культури у Цюрупинському районі становить 35% посівної площі району, а коефіцієнт територіальної локалізації – 4,4, Скадовському районі - 23,7% – 3,0, Голопристанському – 21,7% - 2,7, м. Нова Каховка – 21% – 2,6, м. Херсон – 20% – 2,5, Білозерському – 9% – 1,1 відповідно. Найменшу площі під картоплю і овоче-баштанні культури мають: Великоолександрівський (2,6%), Високопільський (2,6%), Нижньосірогозький (2,78%), коефіцієнт територіальної локалізації - 0,3, Верхньорогачицький (2%), Іванівський (1,3%) – 0,2.

Тобто основним центром з вирощування картоплі і овочево-баштанних культур є центральні і південні райони Херсонської області, що видно на рисунку 1.

Рис.1 - Коефіцієнт територіальної локалізації картоплі та овочевобаштанних культур

За досліджуваний період відбулися зміни у спеціалізації технічних культур. Так коефіцієнт територіальної локалізації збільшився у західних районах: Білозерському, Голопристанському, у центральних районах змін майже не відбулося, а у таких районах так, як: Генічеський, Нововоронцовський, Високопільський спостерігається зменшення коефіцієнту територіальної локалізації, що видно рисунку 2.

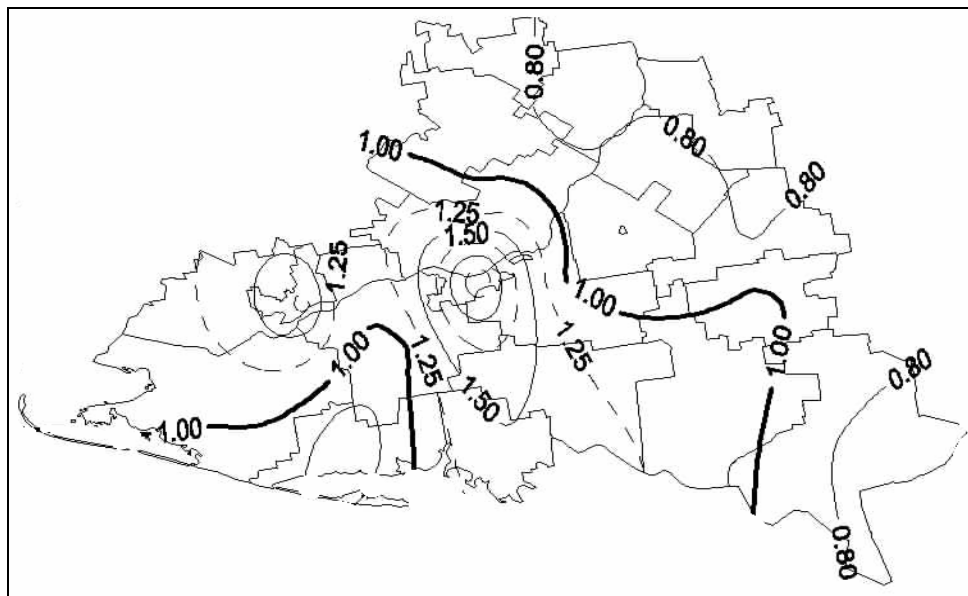

Рисунок 2 – Коефіцієнт територіальної локалізації технічних культур за 2003 - 2006 рр.

Серед галузей тваринництва провідне місце належить скотарству, м'ясо-молочного напрямку, свинарству, тонкорунному вівчарству та птахівництву.

Як видно з рисунку 3 найбільшу локалізацією поголів'я корів мають центральні і східні райони, що тісно пов'язано з функціонуванням міст і потребами міського населення Херсонщини, а найменший коефіцієнт територіальної локалізації належить північним районам, це пояснюють віддаленістю районів від обласного центру, тобто меншим попитом на товар.

Відповідно до рисунку 4 найбільшим районом з розведення поголів'я свиней в усіх категоріях господарств Херсонської області є центральні райони, це пояснюється попитом міського населення на відповідну продукцію і ближчим розташування до обласного центру області.

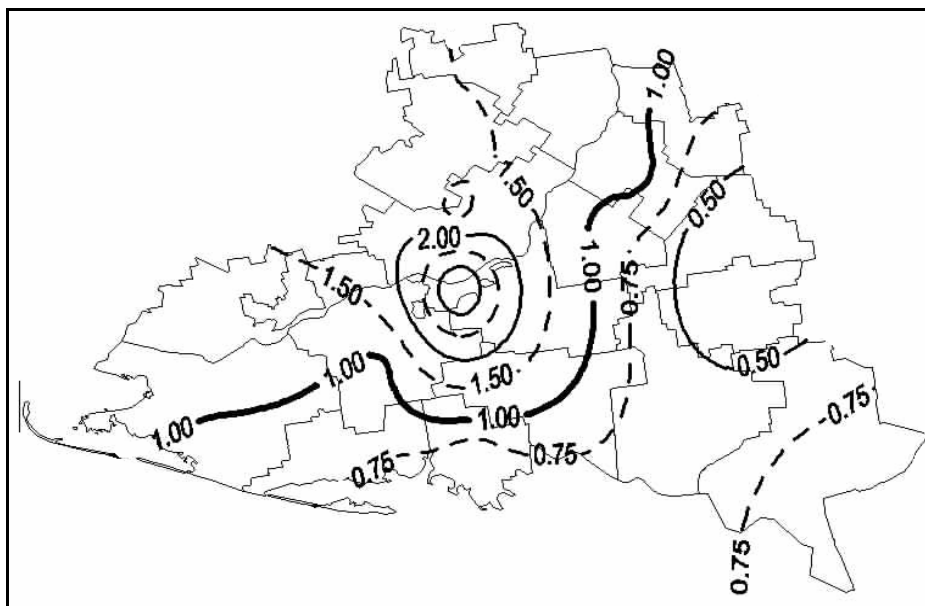
Рисунок 3 – Коефіцієнт територіальної локалізації поголів'я корів

Найбільший коефіцієнт територіальної локалізації мають такі райони, як м. Нока Каховка – 3,7, Великолепетиський – 1,7, Каховський – 1,6, Високопільський – 1,4, Бериславський, Білозерський, м. Херсон – 1,3, Нововоронцовський – 1,2, Великоолександрівський – 1,1, а найменший Ктл становить у Іванівському – 0,3, Нижньосірогозькому – 0,2, це пояснюється віддаленістю від обласного центру і інших міст області, тобто зменшення попиту на продукцію виробництва.

Зменшення територіальної локалізації поголів'я свиней спостерігається у східних і південних областях, що видно з рисунку 4.

Найбільший вплив на формування АПК Херсонської області мають такі суспільно-географічні фактори: рівень господарського освоєння території, науково-технічний прогрес, потреби населення в продуктах харчування, характер розселення і рівень забезпечення трудовими ресурсами.

Спеціалізація Херсонської області має наступні характеристики: північні райони спеціалізуються на технічних культурах; східні - на зернових; центральні – на технічних, зернових та овочевих; західні – на овочевих; південь – на зернових та овочевих, кормових культурах.

Рисунок 4 – Коефіцієнт територіальної локалізації поголів'я свиней

Особливості спеціалізації тваринництва: північні райони спеціалізуються на великій рогатій худобі свинях; східні на малій рогатій худобі, птиці; центральні – на великій рогатій худобі, корів, свині, малій рогатій худобі, птиці; західні – на великій рогатій худобі, у тому числі коровах; південь – на великій рогатій худобі, малій рогатій худобі.

Така спеціалізація утворилась внаслідок географічного положення Херсонської області, її кліматичних та геополітичних умов, водних, земельних та трудових ресурсів.

За досліджуваний період (2003-2006 рр.) спеціалізація рослинництва Херсонської області має наступні зміни: кількість посівної площі зернових культур збільшилась -1,06%; технічних культур збільшилися - 1,5%; картоплі і овоче-бажанні культур збільшилась на 1,04%; кормових культур зменшилися на 1,3%

Останніми роками у тваринництві Херсонської області простежується чітка тенденція до зменшення виробництва продукції й кількості поголів'я, а також споживання населенням м'ясних, молочних продуктів і яєць.

Аналізуючи динаміку зміни поголів'я худоби і птиці серед господарств усіх категорій, можна сказати що спостерігається зниження кількості поголів'я, а саме: великої рогатої худоби на 1,7%; у тому числі поголів'я корів на 1,2%; свиней на 1,05%; малої рогатої худоби на 1,6%; птиці на 1,2%.

Література:

1. Географія Херсонщини: Навч. посібник. / Пилипенко І.О., Пальчикова Д.С., Єрмаков С.Л. та ін. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2007. – 221 с.
2. Богадєорова Л.М., Пальчикова Д.С. Спеціалізація тваринництва господарств населення Херсонської області в межах зон впливу міських поселень // Зб. наук. праць. Вип.. 283: Географія. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 125 – 131.
3. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2005.– 623 с.